

Сучасні тенденції оцінювання навчальних досягнень учнів

Мирослава Кривонос ¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2025	Освіта/Педагогіка	373.5.016:37.091.313

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17589106>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню процесу оцінювання як невід'ємної складової освітнього процесу. Зосереджено увагу на розмежуванні понять «оцінка» та «оцінювання», наголошуючи, що оцінювання не обмежується лише виставленням балів, а є багатогранним процесом, спрямованим на підтримку навчання, розвиток учнів та вдосконалення педагогічної діяльності.

В статті розкрито функції оцінювання – перевіряючу, навчальну, діагностувальну, корекційну, мотиваційну, виховну, розвивальну та прогностичну, що в комплексі забезпечують ефективність освітнього процесу. Розглянуто критерії оцінювання, а також сучасні вимоги до об'єктивності, прозорості та етичності педагогічного оцінювання.

Проаналізовано традиційні (усні, письмові, тестові, практичні) та інноваційні (проектна діяльність, портфоліо, кейс-метод, само- та взаємооцінювання, гейміфікація) методи оцінювання, визначено їх переваги й недоліки. Значну увагу приділено цифровим інструментам оцінювання, що сприяють інтерактивності та персоналізації освітнього процесу.

Ключові слова: оцінювання, оцінка, формувальне оцінювання, підсумкове оцінювання, критерії оцінювання, методи оцінювання, НУШ, інструменти оцінювання, цифрові інструменти.

Current trends in assessing students' academic achievements

Annotation. This article is devoted to the study of the assessment process as an essential component of the educational process. It focuses on the distinction between the concepts of 'estimate' and 'assessment', emphasising that assessment is not limited to the awarding of marks, but is a multifaceted process aimed at supporting learning, student development and the improvement of teaching.

The historical aspects of the development of assessment systems in Ukraine and abroad are analysed, in particular, the practices of Finland, France, Germany, the USA and other countries.

The aim of the work is to comprehensively study the concepts of 'assessment' and 'estimate', their significance in the educational process and current trends in the assessment of students' academic achievements.

Particular attention is paid to the 'New Ukrainian School' reform, which focuses assessment not only on testing knowledge, but also on determining the level of development of students' key and subject competencies.

The functions of assessment are revealed – testing, educational, diagnostic, corrective, motivational, educational, developmental and prognostic ones, which together ensure the

¹ асистент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій, Житомирський державний університет імені Івана Франка, <https://orcid.org/0000-0001-7563-2692>

effectiveness of the educational process. The assessment criteria approved by the new regulatory documents of the Ministry of Education and Science of Ukraine, as well as modern requirements for objectivity, transparency and ethics of pedagogical assessment, are considered.

Traditional (oral, written, test, practical) and innovative (project activity, portfolio, case method, self- and peer assessment, gamification) assessment methods are analysed, and their advantages and disadvantages are identified. Considerable attention is paid to digital assessment tools, which promote interactivity and personalisation of the educational process.

Thus, the work aims to investigate that effective assessment is not only a means of control, but above all a means of learning and development. Its main goal is to create a favourable educational environment where students are motivated to learn, receive constant feedback, and teachers have the opportunity to adjust and improve their teaching practices.

Keywords: assessment, estimate, formative assessment, summative assessment, assessment criteria, assessment methods, NUS, assessment tools, digital tools.

Вступ

Оцінювання навчальних досягнень учнів є невід'ємною складовою освітнього процесу. Метою оцінювання є отримання інформації про рівень знань, умінь, навичок, особистісних якостей і компетентностей учнів, визначення прогресу учнів, зокрема, за певний період, діагностика прогалин у викладанні та адаптація освітнього процесу відповідно до індивідуальних потреб кожного учня, мотивація учнів до навчання. Тобто, оцінювання – це процес, що триває протягом певного часу. Оцінювання має певні особливості при різних формах здобуття освіти (очне, дистанційне, змішане). Тому доцільно використовувати різноманітні формати оцінювання, які допоможуть визначити різні вміння учнів: від тестових завдань до творчих проєктів, презентацій та есе.

Розуміння вчителями різних видів оцінювання (формувальне, поточне, підсумкове, ДПА) та способів їх застосування сприяє кращому підбору форм, змісту та способу оцінювання, допомагає визначити які методи та інструменти оцінювання використовувати. Разом з тим, чітке розуміння учнями вимог та критеріїв оцінювання сприяє мотивації до навчання, більш повному сприйняттю навчального матеріалу, його глибокому осмисленню, формуванню критичного мислення тощо.

Проте, доволі часто, розглядаючи оцінювання, його ототожнюють із виставленням оцінок. Однак важливо одразу чітко розрізняти ці поняття. Адже, оцінювання є невід'ємною складовою освітнього процесу, тоді як виставлення оцінок може й не відбуватися. Оцінка – це результат процесу оцінювання, його кількісне або якісне вираження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо зануритися в давні часи, то найдавнішою є вербальна (словесна) оцінка, де у вигляді суджень виражається рівень досягнень учнів. Так, наприклад, у Київській духовній академії була семирівнева система вербальних оцінок: навчання добре, надійно бадьоре, охочеретельне, всенадійне, навчання підле, прекепське, малонадійне. І сьогодні учнів молодшої школи оцінюють вербально, демонструючи учням і їх батькам ступінь старанності школярів, формуючи в них розуміння рівня та якості засвоєних знань та мотивуючи, таким чином, до навчання без створення нездорової конкуренції.

Оцінювання навчальних досягнень учнів у різних країнах відбувається по-різному. Наприклад, у Фінляндії учні взагалі не оцінюються до 12 років, там просто подаються їх досягнення в описовій формі. Далі виставляються оцінки, починаючи від 4, щоб не принижувати дитину «нулем» за повне незнання предмету; у Франції 20-бальна шкала оцінювання; у Німеччині, Австрії, Угорщині найвищим балом є 1; у США – алфавітна шкала, де «А» - найвищий бал. Тобто, в кожній країні свій досвід здійснення контролю навчальних досягнень учнів.

Дослідженнями поняття «оцінювання» та «оцінка» займалися багато зарубіжних учених: швейцарський учений Ф. Перрену [3], новозеландські вчені Б. Коуві та Б. Белл [2], британський учений П. Блек [1] та ін. Серед українських науковців технологію формувального оцінювання з інформатики досліджували Н. Морзе, О. Барна, В. Вембер [8], Л. Кабан [6], Н. Дементієвська [4] тощо.

Мета статті – комплексне дослідження понять «оцінювання» та «оцінка» як обов'язкових складових освітнього процесу, аналіз сучасних тенденцій оцінювання результатів навчання учнів. Для досягнення мети проаналізовано наукові публікації та результати попередніх досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців.

Основними завданнями даного дослідження є: аналіз понять «оцінювання» та «оцінка», види оцінювання, критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, методи оцінювання, інструменти оцінювання, особливості оцінювання за НУШ. Вивчення різниці понять «оцінювання» та «оцінка» дасть можливість краще зрозуміти, яку роль вони відіграють в освітньому процесі та як впливають на якість освіти.

Результати

Основними завданнями освітнього процесу є розвиток розумових здібностей, логічного мислення, уяви, пам'яті, інтелекту учнів, кожний з яких характеризується логічним завершенням.

Обов'язковим компонентом процесу навчання є контроль результатів навчання. Елементами контролю є перевірка, оцінювання та облік результатів навчання учнів. Перевірка містить виявлення, вимірювання і порівняння результатів навчання на різних етапах навчання. Оцінювання – це визначення рівня засвоєння знань, умінь, навичок відповідно до програмних результатів навчання та вираження результату оцінкою (балами) або оцінним судженням (вербальне оцінювання). Облік полягає у відображенні оцінок чи оцінних суджень у письмовій формі. На основі обліку проводиться аналіз освітнього процесу та здійснюється прогноз подальшої діяльності.

Таким чином, бачимо, що «оцінка» – це характеристика рівня чи значення будь-яких об'єктів або процесів. Вона означає встановлення ступеня виконання учнями завдань, поставлених перед ними під час освітнього процесу, рівня їх підготовки і розвитку, якості набутих знань, сформованих навичок та умінь. А «оцінювання» – це процес встановлення рівня засвоєних знань, вмінь та навичок.

Виділимо основні функції оцінювання, які взаємопов'язані між собою та мають комплексний характер:

- перевіряюча (визначення рівня засвоєння знань конкретного учня чи всього класу з метою встановлення подальших можливостей і здатності до вивчення подальшого матеріалу);
- навчальна (сприяє краще засвоювати навчальний матеріал, повторювати і поглиблювати набуті знання, вміння, навички);
- діагностувальна (виявлення прогалин у знаннях, з'ясування причин недостатнього оволодіння навчальним матеріалом);
- корекційна (зміна навчальних цілей, робота над помилками);
- мотиваційна (стимулювання учнів покращувати свої результати);
- виховна (виховання самоконтролю, відповідальності, працелюбності тощо);
- розвивальна (самовдосконалення, розвиток пам'яті, уваги, уяви тощо);
- прогностична (встановлення майбутніх цілей навчання).

Для проведення оцінювання результатів навчання учнів необхідно чітко визначити критерії оцінювання. Критерії оцінювання встановлюють відповідність між вимогами до обов'язкових результатів навчання і реальними результатами навчання.

Для виставлення об'єктивної і точної оцінки необхідно, перш за все, проаналізувати відповідь учня, наскільки вона є розгорнутою, повною, логічною, чіткою,

обґрунтованою; проаналізувати здатність учня проводити аналіз і синтез, робити висновки, проводити аналогію; визначити сформованість ключових і предметних компетентностей учня; встановити ставлення учня до самого себе, до оточуючих та до навколишнього середовища.

Якщо повернутися в минуле і проаналізувати систему становлення оцінювання в Україні, то бачимо, що ще в радянській школі було словесне 5-рівневе оцінювання («дуже погано», «погано», «посередньо», «добре», «відмінно»), яке поступово перейшло на рівневе оцінювання: «5», «4», «3», «2», «1», де «5» – найвищий бал. Проте поступово «1», а потім і «2», стали використовувати все менше, аргументуючи тим, що такі оцінки принижують гідність школяра. Стало важко визначати межу між оцінками, тому вчителі почали за замовчуванням додавати до оцінок «+» або «-», збільшуючи або зменшуючи поточний результат. І таким чином відбувся автоматичний перехід на 12-бальну систему оцінювання, яку офіційно затвердили в 2000 році. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів по 12-бальній системі оцінювання були затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 13.04.2011 р. №329 [9].

Співвідношення 4-бальної та 12-бальної шкали оцінювання відображено в таблиці (Таблиця 1.)

Таблиця 1

Співвідношення 4-бальної та 12-бальної шкали оцінювання

Шкала оцінювання	Оцінки											
4-бальна	2-	2	2+	3-	3	3+	4-	4	4+	5-	5	5+
12-бальна	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Окрім того, в українській системі освіти заклад загальної середньої освіти рішенням педагогічної ради може затвердити і застосовувати власну шкалу оцінювання, яка обов'язково має переводитися в національну 12-бальну систему.

Якщо говорити про реформу «Нова українська школа», яка передбачає оцінювання не лише знань, а також предметних і «м'яких» навичок, то у новому Державному стандарті базової середньої освіти від 30.09.2020 р. [5] чітко окреслені ключові компетентності, якими мають оволодіти школярі:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності;
- культурна компетентність;
- підприємливість і фінансова грамотність.

Наскрізними в усіх ключових компетентностях є вміння.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу за наступними освітніми галузями:

- мовно-літературна;
- математична;
- природнича;
- технологічна;
- інформатична;
- соціальна і здоров'язбережувальна;

- громадянська та історична;
- мистецька;
- фізична культура.

До кожної освітньої галузі визначено мету, компетентнісний потенціал, обов'язкові результати навчання, рекомендації щодо кількості навчальних годин за циклами навчання.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання, окрім базових знань, містять різні групи результатів навчання (споріднені загальні результати навчання, спільні для всіх рівнів загальні результати навчання, конкретні результати навчання учнів) та орієнтири для оцінювання, на основі яких визначається рівень досягнення учнями результатів навчання на завершення відповідного циклу. Орієнтири для оцінювання дають змогу формувати інструменти для оцінювання.

Тому виникла необхідність в нових критеріях оцінювання, які б відповідали вимогам НУШ. Наказом МОН від 02.08.2024 № 1093 затверджено Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 5-9 класів НУШ за освітніми галузями [10]. Критерії для оцінювання за освітніми галузями розроблено на основі загальних критеріїв, але з урахуванням характеристики груп результатів відповідної галузі. Тобто, якщо раніше оцінювалися знання учнів, то тепер оцінювання реалізовується через компетентнісний підхід (Рис.1.)

Рис. 1. Оцінювання учнів

Вимоги до оцінювання представлено через групи результатів навчання на трьох рівнях:

- група результатів, через який реалізується компетентнісний потенціал галузі;
- загальні результати, які є спільними для всіх рівнів загальної середньої освіти;
- орієнтири для оцінювання, на основі яких визначають рівень досягнення результатів навчання на завершення відповідного циклу.

Шкала оцінювання, яку використовують при оцінюванні відповідно до нового Державного стандарту, як правило, 12-бальна або словесна 4-рівнева (Початковий рівень/Достатній рівень/Середній рівень/Високий рівень).

Кожна освітня галузь має свої галузеві критерії визначення групи результатів навчання, які позначаються ГР1, ГР2, ГР3, ГР4. Аналіз галузевих критеріїв відобразимо в таблиці (Таблиця 2).

Вимоги до оцінювання

Освітня галузь	Галузеві критерії
Мовно-літературна	ГР1. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях.
	ГР2. Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду.
	ГР3. Висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови.
	ГР4. Дослідження індивідуального мовлення, використання мови для Власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу.
Математична	ГР1. Досліджує ситуації та створює математичні моделі.
	ГР2. Розв'язує математичні задачі.
	ГР3. Інтерпретує та критично аналізує результати.
Природнича	ГР1. Проводить дослідження природи.
	ГР2. Здійснює пошук та опрацьовує інформацію.
	ГР3. Усвідомлює закономірності природи.
Технологічна	ГР1. - Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проектнотехнологічної діяльності.
	ГР2. Творче застосування традиційних і сучасних технологій декоративноужиткового мистецтва.
	ГР3. Ефективне використання техніки і матеріалів без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.
	ГР4. Турбота про власний побут, задоволення власних потреб і потреб інших осіб.
Інформатична	ГР1. Працює з інформацією, даними, моделями.
	ГР2. Створює інформаційні продукти.
	ГР3. Працює в цифровому середовищі.
	ГР4. Безпечно та відповідально працює з інформаційними технологіями.
Соціальна і здоров'язбережувальна	ГР1. Безпека. Уникання загроз для життя власного та інших осіб, прийняття рішень з користю для власної та громадської безпеки.
	ГР2. Здоров'я. Турбота про особисте здоров'я. Аргументований вибір здорового способу життя.
	ГР3. Добробут. Підприємливість та етична поведінка для поліпшення добробуту.
Громадянська та історична	ГР1. Орієнтується в історичному часі та Просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ.
	ГР2. Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту.

Освітня галузь	Галузеві критерії
	ГР3. Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію.
Мистецька	ГР1. Дізнання мистецтва, художнє мислення.
	ГР2. Художньо-творча діяльність, мистецька комунікація.
	ГР3. Емоційний досвід, художньо-естетичне ставлення.
Фізична культура	ГР1. Формування психічної та соціально-психологічної сфер засобами фізичного виховання.
	ГР2. Систематичні заняття фізичними вправами, володіння технікою фізичних вправ.
	ГР3. Усвідомлення значення фізичної/рухової активності для підтримування стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Оцінюючи результати навчання учнів, учителі повинні дотримуватися певних вимог:

- індивідуальний підхід до кожного учня (необхідно враховувати знання, старання, досягнення, можливості окремо кожного учня);
- періодичність перевірки рівня знань учнів (дає можливість отримати достовірну інформацію про досягнення учнів та виявити прогалини у знаннях);
- точність і об'єктивність (оцінка має бути справедливою, переконливою, вимогливою, не може містити жодних суб'єктивних суджень);
- чітко визначені критерії оцінювання, які застосовуватимуться однаково до всіх учнів;
- диференційований характер контролю;
- використання різноманітних видів, методів, форм оцінювання рівня знань учнів;
- повнота контролю (перевірка засвоєння учнями всього матеріалу певної теми, а не окремої його частини);
- обґрунтування виставленої оцінки;
- донесення оцінки до учня;
- етичне ставлення до учня.

Оцінюючи ступінь засвоєння знань учнями, вчитель також має визначити і на якому рівні вони засвоєні: якщо учень лише запам'ятав матеріал і може відтворити його по пам'яті, то це репродуктивний рівень; якщо учень може застосувати отримані знання у різних ситуаціях за встановленим алгоритмом, то це реконструктивний рівень; якщо учень готовий і здатний застосовувати свої знання у нових, часто нестандартних ситуаціях, то це творчий рівень.

Основними видами оцінювання в закладах загальної середньої освіти є формувальне, підсумкове оцінювання і державна підсумкова атестація.

Зазначимо, що для виявлення вчителем рівня підготовки, наприклад, до нового навчального року, здійснюється попередній контроль, завдяки якому вчитель може цілеспрямовано організувати освітній процес.

Окрім того, під час повсякденного навчання вчитель проводить поточне оцінювання, яке допомагає йому корегувати освітній процес і визначати ступінь засвоєння учнями навчального матеріалу.

Формувальне оцінювання можна трактувати як «розвивальне». Головною особливістю формувального оцінювання є постійне оцінювання учнів протягом всього процесу навчання з метою відстеження розвитку кожного учня, його росту [7]. Воно передбачає діагностику прогалин та встановлення недосягнутих результатів. При чому, характерним в такому оцінюванні є те, що повідомлення про неуспішність учню або його

батькам доноситься з позитивним посилом, без вживання частки «не»: замість «не вміє», «не знає», «не засвоїв» вживається «потрібно доопрацювати», «варто приділити увагу», «для покращення результату необхідно»...

Можна сказати, що формувальне оцінювання – це оцінювання, яке мотивує учнів учитися. Це інтенсивне постійне оцінювання учнівського прогресу протягом навчального року на кожному уроці і під час позаурочної навчальної діяльності. Характерною особливістю формувального оцінювання є те, що воно відбувається під час навчання, до виставлення оцінок. Тобто, відбувається зворотній зв'язок між вчителем і учнем, коли можна ще щось підкорегувати, вдосконалити, спрямувати на кращий кінцевий результат.

Під час формувального оцінювання для визначення рівня навчальних досягнень учнів можна використовувати різноманітні шкали:

- словесна дворівнева (Так/Ні);
- словесна трирівнева (Так/Важко визначитися/Ні);
- словесна чотирирівнева (Ніколи/Інколи/Майже завжди/Завжди);
- 5-бальна;
- 10-бальна;
- 12-бальна.

Варто зазначити, що досить часто використання певної шкали оцінювання потребує додаткового роз'яснення критеріїв оцінювання.

Для збору інформації про учня та подальшого проведення аналізу вчителю необхідно використовувати різноманітні методи і форми контролю. Це, зокрема, безпосереднє оцінювання вчителем, самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання з використанням різноманітних інструментів (карток, анкет, шкал, портфоліо тощо). Саме застосування самооцінювання та взаємооцінювання робить учнів суб'єктами оцінювання, де вони беруть безпосередню участь у даному процесі, співпрацюючи з вчителем.

Досить часто під час формувального оцінювання використовують диференційовані завдання для визначення рівня досягнень учнів. Завдання початкового рівня включають в себе відтворення окремих елементів змісту навчання, пригадування, розпізнавання. Завдання середнього рівня передбачають розуміння елементів змісту навчання та їх застосування на практиці. До завдань достатнього рівня додається аналіз навчальної інформації (порівняння, узагальнення, упорядкування). Завдання високого рівня передбачають рефлексію, оцінювання навчальної інформації та власної навчальної діяльності тощо. Всі ці результати дають можливість корегувати освітній процес для отримання в подальшому вищих результатів навчання.

Так як формувальне оцінювання використовується на кожному уроці, то для оцінювання навчальних досягнень учнів за окремим елементом навчальної програми (тема, розділ) проводиться тематичне оцінювання, яке використовується для коригування освітнього процесу. Таке оцінювання обов'язково має вигляд формальної оцінки, яку повідомляють учням чи їх батькам. Тематичну оцінку виводять на основі поточних оцінок і виставляють у журналі окремою колонкою, яка не підлягає корегуванню. Тому проведення контрольної роботи для виставлення тематичної оцінки є необов'язковим. Також на тематичну оцінку не впливає оцінка за ведення зошита. Варто зауважити, що цей вид оцінювання не є обов'язковим.

Досить часто тематичне оцінювання ототожнюють з підсумковим. Не дивлячись на те, що підсумкове оцінювання можна трактувати як «сумарне», тематичне все ж є одним з видів підсумкового. А підсумкове оцінювання – це комплексне оцінювання результатів учня за кількома параметрами, яке проводиться періодично.

Ще видами підсумкового оцінювання є семестрове і річне оцінювання. Такий контроль проводиться в кінці семестру або року з урахуванням результатів поточного і тематичного контролю.

Семестрову оцінку обчислюють в основному як середнє арифметичне тематичних оцінок та оцінок за групи результатів навчання і виставляють окремою колонкою. Перед семестровою оцінкою в окремих колонках без дат виставляють оцінки за кожен групу загальних результатів навчання. Для їх оцінки, як правило, проводиться комплексний контроль результатів навчання. Характерним для семестрової оцінки є те, що вона може бути скоригована, для чого відводиться в журналі окремий стовпчик «Скоригована».

Річну оцінку виставляють як підсумок (середнє арифметичне) загальних оцінок результатів навчання I і II семестру. Річна оцінка може бути відкоригована. Якщо учень неатестований з певного предмета, в колонці «Річна» роблять запис «н/а» («не атестований»).

Державна підсумкова атестація оцінює відповідність результатів навчання учнів, які завершили здобуття базової середньої освіти, вимогам Державного стандарту. ДПА проводиться в установленому законодавством порядку.

Отже, під час підсумкового оцінювання результати навчання учнів співставляються з обов'язковими результатами, визначеними Державним стандартом. Особливістю даного оцінювання є те, що головним тут виступає вчитель, розробляючи завдання для перевірки, обираючи інструменти оцінювання, встановлюючи критерії оцінювання без участі учнів.

Отже, головна відмінність формувального і підсумкового оцінювання в тому, що формувальне оцінює освітній процес, а підсумкове – результат навчання. Метою формувального оцінювання є підвищення якості навчання, а підсумкового – оцінити саму якість навчання. Формувальне оцінювання здійснюється під час освітнього процесу, а підсумкове – в кінці. Формувальне оцінювання допомагає учням вчитися один в одного, а підсумкове – створює конкуренцію між ними.

Тому вчитель має сам приймати рішення, як краще застосовувати різні види оцінювання в своїй педагогічній діяльності для покращення освітнього процесу.

Зазначимо, що оцінювання навчальних досягнень учнів залежить і від форми здобуття освіти.

Щодо методів, які використовують для оцінювання рівня знань, умінь, навичок учнів, виділимо наступні:

- традиційні
- усний (бесіда, усне опитування);
- письмовий (диктанти, твори, контрольні, самостійні роботи);
- тестовий;
- лабораторно-практичний;
- спостереження;
- графічний (схеми, діаграми, таблиці, контурні карти);
- комп'ютерний (онлайн-вікторини, інтерактивні завдання).
- інноваційні
- проєктна діяльність;
- портфоліо;
- кейс-метод;
- самооцінювання;
- взаємооцінювання;
- гейміфікація.

Дані методи найчастіше використовують учителі в своїй професійній діяльності. Виділимо переваги та недоліки кожного з цих методів (Таблиця 3.)

Таблиця 3

Порівняльна таблиця традиційних та інноваційних методів оцінювання

Методи оцінювання	Переваги	Недоліки
Традиційні		
Усний	Сприяє розвитку мислення в учнів; розвиває вміння грамотно, логічно, послідовно висловлювати свої думки; розвиває культуру усного мовлення; дає можливість визначити глибину знань учнів, поставивши додаткові запитання; відсутність списування; миттєвий зворотний зв'язок.	Займає багато часу на уроці; суб'єктивність оцінювання; можливість задати різним учням питання різного рівня складності.
Письмовий	Об'єктивність; економія часу; можливість контролю одночасно великої групи учнів; можливість зафіксувати результат.	Велика трата часу вчителем на перевірку робіт; можливість списування; відсутність миттєвого зворотного зв'язку.
Текстовий	Об'єктивність; швидкість; масовість; охоплення широкого спектру матеріалу.	Відсутність творчості; неможливість оцінити всю глибину знань; можливість учнів вгадати відповідь; трудомісткість створення для вчителя.
Лабораторно-практичний	Інтеграція теорії та практики, формування практичних навичок; розвиток критичного мислення; об'єктивність.	Значна трата часу; наявність матеріально-технічної бази; складність оцінювання окремо кожного учня.
Спостереження	Відбувається в звичній обстановці; відсутність скресу; виявлення сильних і слабких сторін учнів.	Складність спостереження одночасно за великою кількістю учнів; суб'єктивність; складність фіксації результату спостереження.
Графічний	Наочність; розвиток уяви, образного мислення; визначення глибини розуміння учнями матеріалу	Трудомісткість; суб'єктивність оцінювання; неможливість оцінити думку учнів.
Комп'ютерний	Швидкість; масштабність; об'єктивність; точність.	Відсутність живого спілкування; матеріально-технічне забезпечення; не враховуються індивідуальні особливості учнів.
Інноваційні		

Методи оцінювання	Переваги	Недоліки
Проектна діяльність	Поглиблення знань; розвиток критичного мислення; командна робота; креативність; підвищення мотивації.	Вимагає трати великої кількості часу; складність оцінити окремого учня; нерівний доступ до ресурсів; трудомісткість організації для вчителя.
Портфоліо	Індивідуальний підхід; розвиток рефлексії; комплексне оцінювання; зворотний зв'язок.	Вимагає трати великої кількості часу; суб'єктивність оцінювання; ризик неактуальності.
Кейс-метод	Розвиток критичного мислення; інтеграція теорії та практики; розвиток комунікативних навичок; підвищення мотивації.	Вимагає трати великої кількості часу; складність оцінювання.
Самооцінювання	Розвиток рефлексії та самостійності; підвищення мотивації; зменшення стресу.	Суб'єктивність оцінювання; вимагає чітких критеріїв оцінювання; несерйозне ставлення учнів.
Взаємооцінювання	Розвиток критичного мислення; підвищення відповідальності; розвиток комунікативних навичок; економія часу вчителя.	Суб'єктивність оцінювання; недостатня кваліфікація; стрес.
Гейміфікація	Адаптивність; сприяння конкуренції та співпраці; підвищення мотивації; миттєвий зворотний зв'язок.	Поверхнєве навчання; відсутність оцінки глибини знань; трудомісткість.

Обираючи метод оцінювання, вчитель має враховувати особливості змісту навчального предмета, його обсяг, вікові та індивідуальні особливості учнів.

Використовуючи різні методи, вчитель користується різноманітними інструментами. В наш час цифрових технологій найбільш використовуваними є саме цифрові інструменти. Найбільш використовуваними є:

- Mentimeter (інтерактивні презентації та опитування, які дозволяють залучити учнів до обговорення);
- Padlet (віртуальна дошка для спільного створення контенту);
- Quizizz (створення ігрових вікторин);
- Linoit (візуальні дошки);
- Filpgrid (створення коротких відео);
- Socrative (інтерактивні завдання для перевірки знань);
- Plickers (швидкі опитування за допомогою карток);
- Canva (інструмент для створення різноманітних візуальних матеріалів).

Який саме інструмент обрати вирішує вчитель. При чому, використання тільки одного інструмента не дасть змоги зробити висновок про рівень засвоєння знань учнями. Те, який саме інструмент використовувати, залежить, від багатьох факторів, але, в першу чергу, від розуміння того, що це не просто перевірка рівня знань, умінь, навичок учнів, а підтримка навчання і розвитку кожного учня.

Залежно від специфіки організації контролю за навчальною діяльністю виділяють також різні форми контролю:

- індивідуальна
- парна
- групова
- фронтальна
- комбінована.

Індивідуальний контроль використовують, коли необхідно визначити рівень навчальних досягнень окремого учня. Як правило, при цьому застосовується бесіда, усне опитування тощо.

Парну форму контролю зручно використовувати для взаємооцінювання, коли учні опитують один одного, виправляють помилки, пояснюють незрозумілі моменти.

Групова форма контролю, як правило, проводиться для всього класу або його частини з метою повторення і закріплення матеріалу.

Для залучення до обговорення всього класу з метою повторення чи закріплення матеріалу використовують фронтальну форму контролю. При фронтальному опитуванні учні можуть відповідати з місця, доповнюючи один одного.

Комбінована форма контролю, яка найчастіше використовується в освітньому процесі, дає можливість поєднувати між собою різні форми контролю.

Окрім того, відповідно до нового Державного стандарту, характеристика навчальної діяльності учнів та результатів навчання відображається у Свідоцтві досягнень, який складається з двох розділів.

В «Характеристиці навчальної діяльності» за результатами спостереження розвитку і сформованості наскрізних умінь учня вчитель ставить позначку у стовпці «Має значні успіхи/Демонструє помітний прогрес/Потребує уваги та допомоги». Заповнюється в кінці кожного навчального року або в разі зміни учнями закладу освіти.

«Характеристика результатів навчання» заповнюється оцінками по 12-бальній шкалі відповідно до переліку навчальних предметів за кожний семестр і за навчальний рік. Тут фіксують результати навчання за групами результатів для певних освітніх галузей.

У Свідоцтві досягнень прописується протокол рішення педагогічної ради про переведення учня на наступний рік навчання за підписом класного керівника.

Таким чином, оцінюючи результати досягнень учнів та виставляючи їм оцінки, вчителі повинні дотримуватися певних правил:

- плануючи освітній процес, продумувати і обирати різні форми оцінювання;
- ставити перед учнями об'єктивні, зрозумілі та досяжні цілі;
- перед оцінюванням ознайомлювати учнів з критеріями оцінювання, методами та інструментами;
- надавати учням зворотний зв'язок;
- не виділяти когось перед іншими;
- хвалити;
- труднощі в навчанні обговорювати індивідуально;
- створювати умови для формування рефлексії;
- спільно визначати подальші кроки у навчанні.

Висновки

Аналіз таких основних складових освітнього процесу як «оцінювання» та «оцінка», критеріїв, методів, інструментів оцінювання, а також сучасних тенденцій оцінювання дозволив реалізувати мету дослідження – встановлення значущості даних понять в освітньому процесі та їх впливу на якість освіти.

На основі даного дослідження можна стверджувати, що процес оцінювання в сучасній системі освіти перестав бути лише інструментом визначення рівня успішності учнів. Він перестав бути засобом контролю, а став засобом навчання.

Головною метою сучасного оцінювання є створення такого середовища, де учні будуть вмотивованими до навчання, де оцінювання є частиною освітнього процесу навчання, де учням надається постійна підтримка в самооцінюванні, а батькам – своєчасна інформація про успіхи дітей.

Список використаних джерел

1. Black P. Formative Assessment and Curriculum Consequences. Curriculum and Assessment. Scott David (Editor). Westport : Greenwood Publishing Group, Incorporated, 2000. P.7–24.
2. Cowie B. A Mode of Formative Assessment in Science Education / Bronwen Cowie, Beverly Bell // Assessment in Education: Principles, Policy and Practice, 1999. Vol. 6, n. 1 (1 March). P. 101–116.
3. Perrenoud P. Pour un approche pragmatique de l'évaluation formative / Philippe Perrenoud // Mesure et evaluation en education, 1991. Vol. 13. No. 4. P. 49–81.
4. Дементієвська Н. Формуюче оцінювання в курсі допрофільної підготовки за програмою Intel «Шлях до успіху». Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах, 2012. № 2. С. 60–69.
5. Державний стандарт базової середньої освіти від 30.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.
6. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. Народна освіта, 2017. Вип. 1. С. 88-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2017_1_15.
7. Колток Л. Формувальне оцінювання досягнень учнів початкової школи у контексті компетентнісного підходу. Acta Paedagogica Volyniensis. 2023. № 5. С. 20–25. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.5.4>.
8. Морзе Н. В. Формувальне оцінювання : від теорії до практики. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах, 2013. № 6. С. 45–57.
9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.04.2011 р. №329. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/18438/.
10. Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 5-9 класів НУШ за освітніми галузями. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92715/.